

اقتدارگرایی سیاست و ادبیات در ترکیه

به قلم [اچه تمیلکوران \(/fa/experts/achh-tmylkwrn/\)](#)، [فین رابرت \(/fa/experts/fyn-rabrt/\)](#)، [سونر چغابتای \(/fa/experts/swnr-/\)](#) (chghaptay-0)

۲۱ نوامبر ۲۰۱۷

همچنین دست‌یافتنی به

/ (English (/policy-analysis/authoritarianism-politics-and-literature-turkey

العربية (/ar/policy-analysis/alhkm-alastbdady-walsyast-waladb-fy-trkya/)

درباره نویسنده

[اچه تمیلکوران \(/fa/experts/achh-tmylkwrn/\)](#)

[فین رابرت \(/fa/experts/fyn-rabrt/\)](#)

[سونر چغابتای \(/fa/experts/swnr-chghaptay-0/\)](#)

سونر چغابتای هموند پژوهشی برنامه خانواده بایر و مدیر برنامه پژوهش مسائل ترکیه در انستیتو واشنگتن است

تحلیل کوتاه

در اینجا می‌توانید گفتگویی پرشور با اچه تمیلکوران نویسنده- نامدار ترکیه را ببینید که در آخرین رمانش رخدادهای کودتای دهه ۱۹۸۰ ترکیه را بررسی کرده است

در تاریخ ۱۶ نوامبر اچه تمیلکوران رابرت فین و سونر چغابتای در مجمع سیاست‌گذاری موسسه واشنگتن به بحث و سخنرانی در مورد آخرین کتاب تمیلکوران به نام «عصر قوهای خاموش» پرداختند. خانم تمیلکوران نویسنده و روزنامه‌نگار برجسته‌ای است. رابرت فین (Robert Finn) مدرس سابق ادبیات ترکی در دانشگاه پرینستون و همچنین سفیر سابق آمریکا در افغانستان بوده و در نمایندگی‌های آمریکا در ترکیه نیز خدمت کرده است. چغابتای (Soner Cagaptay) پژوهشگر و مدیر برنامه تحقیقات ترکیه در موسسه واشنگتن است. گزارش زیر خلاصه بحث‌های آنان است.

داستان رمان اخیر تمیلکوران در آنکارا در طی سه دهه منتهی به کودتای ۱۹۸۰ اتفاق می‌افتد. کودتایی که تا کنون به حد لازم به آن پرداخته نشده است. روایت «عصر قوهای خاموش» بین داستان و واقعیت در نوسان است و البته اتفاقات اصلی [کودتا] که این کتاب از آن الهام گرفته است به مراتب جالب‌تر از داستان‌هایی است که بر محور آن پرداخته شده است.

یکی از این داستان‌های واقعی بعد از کودتا اتفاق می‌افتد. ژنرال کنعان اورن از رهبران اصلی کودتا می‌خواست که یک پارک در آنکارا بسازد. هرچند در این شهر پارک‌های زیادی از جمله پارک معروف قوها ساخته شده بود اما اورن پارکی را که می‌خواست بسازد ساخت و قوها را هم به آنجا برد. قوهای ناشاد می‌خواستند که به پارک قبلی همان «پارک قوها» برگردند ولی در مسیر پرخطر بازگشت از

طریق شهر یکی یکی جان خود را از دست دادند^۱ اورن به خاطر جلوگیری از مهاجرت قوها دامپزشکان را موظف کرد تا توانایی حرکت این پرنده‌ها را محدود سازند^۲ راه حل پزشکان برداشتن یک استخوان از بال قوها با عمل جراحی بود^۳

وقتی تمپلکوران چهار دهه بعد از ساکنان آنکارا پرسید که آیا قو می‌تواند پرواز کند پاسخشان منفی بود^۴ این کاری بود که کوتادی نظامی انجام داد: مردم فراموش کردند که پرواز نکردن قوها پدیده‌ای طبیعی نیست بلکه این پرنده‌ها قربانی یک عمل غیر طبیعی‌اند^۵ تمپلکوران شش ماه را در بایگانی پارلمان ترکیه صرف تحقیق در مورد روایت‌های مربوط به کودتای ۱۹۸۰ میلادی کرد^۶ او باور دارد که دانه‌های اقتدارگرایی سیاسی در آن زمان کاشته شد و اکنون به بار نشسته است^۷

ارتش در توجیه کودتای ۱۹۸۰ استدلال کرد که ترکیه برای سال‌ها در وضعیت جنگ داخلی و شاهد مرگ افراد غیر نظامی کمبود غذا و فشارهای دیگر بوده و خروج از آن وضع فقط با مداخله نظامیان ممکن بود^۸ اما این روایت سه نکته کلیدی را نادیده می‌گرفت: (۱) طبقه متوسط در دهه ۱۹۷۰ میلادی قوی بود (۲) مفاهیم مهربانی و سخاوت در انحصار گفتمان‌های دینی نبود و (۳) ارزش‌های همبستگی و بخشش به جای طرز فکر تفرقه‌برانگیز برد و باخت در جامعه غالب بود^۹

اخیرا ایده پوپولیسم در بحث روشنفکران آمریکایی و اروپایی دوباره رواج یافته است^{۱۰} اما برخی از این روشنفکران طوری وانمود می‌کنند که گویی این پوپولیسم از آسمان افتاده است^{۱۱} در واقع سابقه این دوره از پوپولیسم در ترکیه به سال‌های ۱۹۸۰ میلادی بر می‌گردد^{۱۲} زمانی که نظامیان از یاد مردم بردند که قوها نیز پرواز می‌کنند^{۱۳} روایت موجود از پوپولیسم آمریکایی نیز باید به دقت بررسی شود تا بتوان بخش‌های مغفول آن را به درستی درک کرد و درس‌های لازم را فراگرفت^{۱۴}

روزنامه نگاری یا ادبیات نمی‌تواند جهان را تغییر دهد کلمات بسیار شکننده اند^{۱۵} با این حال نوشتن زیبایی را در خود حفظ می‌کند و به مردم ظرفیت انسانی شان را یاد آوری می‌کند^{۱۶} پیروزی شر یک شبه اتفاق نمی‌افتد^{۱۷} شر ذهن بشر را در پرده خود می‌پچاند و مردم را وامی‌دارد فراموش کنند که قدرت تولید خلق تخیل و از همه مهمتر به یادسپاری دارند^{۱۸}

****

رابرت فین در اواخر دهه هفتاد میلادی به عنوان دیپلمات در استانبول زندگی می‌کرد و همسرش در دانشگاه درس می‌داد^{۱۹} آنها به شنیدن صدای شلیک شبانه گروه‌های چپ و راست که در خیابان‌ها درگیر می‌شدند عادت کرده بودند^{۲۰} وقتی شب‌ها می‌خواستند جایی بروند اغلب مردان ناشناس بارانی پوش به آنها ایست می‌دادند و اوراق شناسایی طلب می‌کردند^{۲۱} در میان مردم شایعه بود که هر وقت تعداد کشتگان روزانه به بیست تن برسد ارتش [برای کنترل اوضاع] مداخله خواهد کرد و این پیش‌بینی در سال ۱۹۸۰ به تحقق پیوست^{۲۲}

از هنگام به قدرت رسیدن رجب طیب اردوغان در سال ۲۰۰۳ میلادی مطبوعات غربی اغلب جامعه جهانی را به حمایت از او و حکومت اش ترغیب کرده اند^{۲۳} با این حال پوشش رسانه‌ای رخدادهای ترکیه -هم در سال ۱۹۸۰ و هم در حال حاضر- به خاطر عدم دسترسی رسانه‌ها به منابع ترکیه به شدت محدود است^{۲۴} روزنامه نگاران اروپایی و آمریکایی معمولاً زبان ترکی نمی‌دانند و وقتی هم به ترکیه سفر می‌کنند بیشتر وقتشان را در استانبول می‌گذرانند^{۲۵} همین امر یکی از دلایلی است که این رسانه‌ها تصویری یک جانبه از ترکیه ارائه می‌دهند^{۲۶} در این میان تمپلکوران از جمله معدود نویسندگانی است که درباره آنکارا می‌نویسد^{۲۷}

او علاوه بر استعاره زیبای قوها به هم ریختگی جامعه ترکیه در سال‌های ۱۹۷۰ میلادی را در [قالب تضاد] دو محله چپی‌ها و راستی‌ها در آنکارا که با یک رودخانه از هم جدا می‌شوند ثبت کرده و به تصویر کشیده است^{۲۸} داستان از نگاه کودکان روایت می‌شود^{۲۹} آن‌ها رویدادهای تاریخی را نقل می‌کنند ولی الزاما از علل آن رخدادهای باخبر نیستند^{۳۰} خوانندگان [کتاب] می‌بینند که چگونه روابط آدم‌ها به موازات عمارت‌های کهنه متلاشی می‌شود^{۳۱} رمان تمپلکوران این فروپاشی را به گونه‌ای ضبط کرده است که نظیرش را در گزارش‌های سیاسی معاصر نمی‌توان یافت^{۳۲}

شهروندان در جریان کودتای ۱۹۸۰ مجبور به انتخاب سیاسی میان دو جناح چپ و راست شدند^{۳۳} نظامی‌گری و قطب‌بندی‌های ایدئولوژیک بر گفتگوی سیاسی مهر پایان گذاشت^{۳۴} هیچ نقطه وسطی وجود نداشت و از قضا وضعیت امروز ترکیه میراث همین دوره است^{۳۵}

****

سونر چغاپتی که در ترکیه بزرگ شده است تاپستان‌ها به دیدار خانواده‌اش به آنکارا می‌رفت و به پارک قوها هم سر می‌زد^{۳۶} او تا زمانی که کتاب تمپلکوران را نخوانده بود باور داشت که قوها نمی‌توانند پرواز کنند^{۳۷}

پس از کودتای ۱۹۸۰ میلادی نظامیان در پی ایجاد جامعه نوینی بودند که با سال‌های ۱۹۷۰ میلادی هیچ رابطه‌ای نداشته باشد^{۳۸} آن‌ها پس از قبضه قدرت نیم میلیون فعال چپ را به زندان انداختند (بسیاری از آن‌ها شکنجه شدند) و جنبش‌های پر جنب و جوش چپ را مضمحل ساختند^{۳۹} رابطه میان چپ سیاسی و طبقه کارگر برای همیشه قطع شد^{۴۰} اعضای حزب حق نداشتند عضو اتحادیه‌های کارگری باشند

(برعکس آن نیز صادق بود) و اتحادیه‌ها حق کمک مالی به احزاب کارگری را نداشتند این جناح‌ها بایستی جای خود را به احزاب طبقه- متوسط می‌دادند در همان حال اسلام‌گرایان در سال‌های هشتاد و نود میلادی جای خالی [نیروهای چپ] را در محلات کارگری پر کردند در همین برهه حزب عدالت و توسعه (AKP) سر برآورد

یکی دیگر از تأثیرات این کودتا راه یافتن برخی از عناصر مذهب در حکومت و نظام آموزش و پرورش بود تا ترکیه در برابر جنبش‌های چپ‌گرا واکسینه شود نظامیان فاصله سکولار میان دولت و مذهب را برداشتند دانشجویان باید در دوره‌های آموزش اسلام سنی شرکت می‌کردند و تنها شبکه تلویزیونی کشور - شبکه دولتی TRT- پخش برنامه‌های مذهبی‌ای را آغاز کرد که بر اسلام سنی تأکید داشت و سایر گرایش‌های دینی را نادیده می‌گرفت نظامیان سکولار به طور برگشت‌ناپذیری راه اسلامی‌سازی جامعه ترکیه را باز کردند و به قدرتمند شدن دشمنان دیگر خود یعنی اسلام‌گرایان سیاسی یاری رساندند

یکی دیگر از تحولات چشمگیر پس از کودتا چند پارچه شدن جریان راست میانه از ستون‌های سیاسی مسلط در ترکیه بود ژنرال‌ها تمام سیاستمدارانی را که در دهه هفتاد میلادی در مسند قدرت بودند از جمله سلیمان دمیرل نخست وزیر سابق و رهبر راست میانه از فعالیت سیاسی منع کردند با غیبت او از صحنه سیاسی سیاستمداران راست میانه یک حزب دیگر به نام حزب مام وطن (ANAP) به رهبری تورگوت اوزال [۱۱] ایجاد کردند البته دمیرل با رفع ممنوعیت دوباره به صحنه سیاسی برگشت و جنبش خود موسوم به حزب راه راست (DYP) را پایه‌گذاری کرد این امر راست میانه را برای همیشه به دو حزب مختلف منشعب ساخت ترکیه که از زمان گذار به دموکراسی چند حزبی در سال ۱۹۵۰ تحت تسلط احزاب راست میانه قرار داشت با به جان هم افتادن این احزاب آسیب‌پذیرتر شد و در اثر آن جریان‌های مذکور حداقل آرای انتخاباتی را به دست نیاوردند و از ورود به پارلمان باز ماندند

البته تعیین میزان حداقل آرای انتخاباتی - کسب ۱۰ درصد آرای سراسر کشور- نقطه عطفی در حیات سیاسی ترکیه به حساب می‌آید چون به اردوغان امکان کسب نفوذ و قدرت زیادی بخشید این درصد که بالاترین آستانه آرای انتخاباتی در میان همه دموکراسی‌های جهان است نخستین بار از سوی ارتش تعیین شد تا مانع ورود احزاب ناسیونالیست کرد به پارلمان شود در انتخابات پارلمانی ۲۰۰۲ هیچ یک از دو حزب راست میانه نتوانست ۱۰ درصد آرای عمومی را به دست آورد ولی حزب عدالت و توسعه با کسب تنها ۳۴ درصد آرا توانست دو سوم کرسی‌های پارلمان را صاحب شود

نظام حزبی ترکیه در دهه‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ میلادی شدیداً آسیب دید و تعیین حداقل آرای انتخاباتی یکی از میراث‌های مخرب آن سال‌ها است که به اردوغان قدرت و اکثریت بی‌تناسب و غیر معمولی در قوه مقننه بخشیده است در نتیجه او اکنون هیچ‌انگیزه‌ای برای رعایت اعتدال ندارد و راه اقتدارگرایی را بی هیچ مانعی می‌پیماید

*اویا ژز اکتاس (Oya Rose Aktas) خلاصه سخنرانی‌ها را تهیه کرده است ❖

RECOMMENDED

BRIEF ANALYSIS

Bennett's Bahrain Visit Further Invigorates Israel-Gulf Diplomacy

فوریة ۲۰۲۲ ۱۴

Simon Henderson

(/policy-analysis/bennetts-bahrain-visit-further-invigorates-israel-gulf-diplomacy)

BRIEF ANALYSIS

Libya's Renewed Legitimacy Crisis

أوروبا ٢٠٢٢ ١٤

Ben Fishman

[\(/policy-analysis/libyas-renewed-legitimacy-crisis\)](#)

BRIEF ANALYSIS

The UAE Formally Ceases to be a Tax-Free Haven

أوروبا ٢٠٢٢ ١٤

Sana Quadri ,

Hamdullah Baycar

[\(/policy-analysis/uae-formally-ceases-be-tax-free-haven\)](#)

TOPICS

[\(fa/policy-analysis/dmkrazy-w-aslah/\)](#) ديمقراسى و اصلاح

[\(fa/policy-analysis/rb-w-aslam-syasy/\)](#) عرب و اسلام سياسى

REGIONS & COUNTRIES

[\(fa/policy-analysis/trkyh/\)](#) تركيه